

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ภาวะการณ์ปรับเปลี่ยนของสังคม อันเกิดจากเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นพลังขับเคลื่อนหรือปัจจัยหลัก ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนในสังคมทั้งสังคมโลกและสังคมไทย โดยเฉพาะในวงการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาเพื่อปรับบทบาทของการศึกษาให้ชี้นำสังคม เป็นการศึกษาที่มุ่งสู่การศึกษาสำหรับทุกคน การศึกษาตลอดชีวิต และการเรียนรู้ที่เน้นวิธีการเรียน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การแสวงหาความรู้จากแหล่งวิทยาการต่างๆ ทำให้ผู้เรียนจำเป็นต้องเป็นผู้รู้สารสนเทศหรือบุคคลแห่งการเรียนรู้ การรู้สารสนเทศเป็นทั้งความรู้ ความสามารถ ทักษะและกระบวนการ อันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และทักษะชีวิต และช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้รู้สารสนเทศและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในสังคม

การรู้สารสนเทศมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างสังคมสารสนเทศและสังคมความรู้และถือเป็นสมรรถนะหลักของบุคคลแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การรู้สารสนเทศได้รับความสำคัญในระดับชาติและสากล โดยเฉพาะการรู้สารสนเทศของนักเรียน การสร้างผู้เรียนให้เป็นผู้รู้สารสนเทศนั้นจำเป็นต้องเริ่มดำเนินการพื้นฐาน ตั้งแต่การศึกษาระดับต้น จากการสำรวจรายงานวิจัยในประเทศไทยพบว่า ในระยะหลังมีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการรู้สารสนเทศของนักเรียนในประเด็นต่างๆ อย่างกว้างขวาง ได้แก่ การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งข้อมูลเป็นหลัก เพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านสารสนเทศของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ศิริพร ทวีชาติ 2545) การส่งเสริมการรู้สารสนเทศให้นักเรียน (สุจิตรา ธงงาม 2547; สุดใจ บุชพงศ์ 2550; ชมพูนุท ยอดยิ่ง 2551; อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ 2549) สภาพการสอนการใช้ห้องสมุดและบทบาทในการสอนการรู้สารสนเทศของครูบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา (สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์ และคณะ 2551) การพัฒนาการรู้สารสนเทศของนักเรียนระดับประถมศึกษาในประเทศไทย (ปาริชาติ เสารยะวิเศษ 2552) การพัฒนามาตรฐาน การรู้สารสนเทศและยุทธศาสตร์การพัฒนานักเรียนไทยให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ (ชุติมา สัจจามันท์ 2554) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยอื่นๆ ที่มีวัตถุประสงค์และประเด็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการของการรู้สารสนเทศ การประเมินสมรรถนะสารสนเทศ ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศและงานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งที่กำลังดำเนินการเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชตระหนักถึงบทบาทในการปฏิรูปการศึกษา การร่วมขับเคลื่อนสังคมไทยให้เป็นสังคมการเรียนรู้ และการพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ จึงได้สนับสนุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2553 ให้มีการพัฒนามาตรฐานการรู้สารสนเทศและยุทธศาสตร์การพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ ผลการพัฒนามาตรฐานการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนไทยของชุดมา สัจจามันท์ (2554) ประกอบด้วย “6 รู้” ครอบคลุมการตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของสารสนเทศในการเรียนรู้และการดำรงชีวิต ความสามารถเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ รู้วิธีและใช้เครื่องมือค้นหาสารสนเทศ วิเคราะห์ ประเมินและเลือกสารสนเทศที่ต้องการ รวบรวมจัดระบบ สังเคราะห์และใช้สารสนเทศ นำสารสนเทศที่ได้ไปสร้างความรู้และผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ มีจริยธรรม เคารพกฎหมายและมีความรับผิดชอบต่อสังคมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศ เนื่องจากยังไม่มีการพัฒนาตัวชี้วัดการรู้สารสนเทศของนักเรียนไทย ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรพัฒนาตัวชี้วัดการรู้สารสนเทศของนักเรียนไทย เป็นการต่อยอดเพื่อนำไปสู่การนำมาตรฐานไปใช้เพื่อประเมินและพัฒนาการรู้สารสนเทศของนักเรียนไทยและพัฒนานักเรียนไทยให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ ตอบสนองแนวคิดของชุมชนวิชาการ วิชาชีพด้านบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เป็นพลังขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา และการนำสังคมไทยสู่สังคมการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดการรู้สารสนเทศของนักเรียนไทยตามมาตรฐานการรู้สารสนเทศ
2. เพื่อพัฒนาคู่มือการใช้ตัวชี้วัดการรู้สารสนเทศของนักเรียนไทย
3. เพื่อศึกษาผลของการใช้ตัวชี้วัดและคู่มือการใช้ตัวชี้วัดการรู้สารสนเทศของนักเรียนไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้มุ่งพัฒนาตัวชี้วัดการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนไทยระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นอิงมาตรฐานการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนไทยที่ได้พัฒนาขึ้นในงานวิจัยประจำปีงบประมาณ 2553 ครอบคลุมมาตรฐาน 6 ด้าน ได้แก่ การตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของสารสนเทศในการเรียนรู้และการดำรงชีวิต ความสามารถเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ รู้วิธีและใช้เครื่องมือค้นหาสารสนเทศ วิเคราะห์ ประเมิน และเลือกสารสนเทศที่ต้องการ รวบรวมจัดระบบ สังเคราะห์ และใช้สารสนเทศ นำสารสนเทศที่ได้ไปสร้างความรู้และผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ มีจริยธรรม เคารพกฎหมายและมีความรับผิดชอบต่อสังคมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศ

3. คู่มือการใช้ตัวชี้วัดเพื่อการประเมินผลการรู้สารสนเทศของนักเรียนไทย ประกอบด้วย ความเป็นมา วัตถุประสงค์ นิยามศัพท์ กระบวนการพัฒนาตัวชี้วัดการรู้สารสนเทศของนักเรียนไทย รายการตัวชี้วัด เกณฑ์การประเมินและคำแนะนำในการนำตัวชี้วัดและผลการประเมินไปใช้

ประโยชน์ที่ได้รับ

ตัวชี้วัด เกณฑ์และคู่มือการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนไทยตามมาตรฐานการรู้สารสนเทศ ซึ่งพัฒนาจากกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ และเป็นผลลัพธ์จากงานวิจัยนี้ หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย และการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการ โดยสถาบันการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหน่วยงานอื่นๆ ที่มีบทบาทในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการรู้สารสนเทศ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ได้ตัวชี้วัด เกณฑ์และคู่มือการประเมินการรู้สารสนเทศ ซึ่งสามารถนำไปประกาศใช้ กำหนดนโยบาย แผนงานและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศของนักเรียน ประเมินและติดตามผลคุณภาพการจัดการศึกษา และการประกันคุณภาพการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอนและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการรู้สารสนเทศของนักเรียน และการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ ส่งเสริมและสนับสนุนแนวทางการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนาสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้

2. ผู้บริหาร ครูผู้สอน และครูบรรณารักษ์สามารถนำตัวชี้วัด เกณฑ์และคู่มือการประเมินการรู้สารสนเทศของนักเรียนไทยไปใช้ในการวางแผน การพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ การเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ และการเรียนการสอนการรู้สารสนเทศ รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ส่งเสริมการรู้สารสนเทศ

3. สถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เช่น การศึกษา นำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาการสอนและขยายผลสู่การวิจัยเกี่ยวกับการสอนรู้สารสนเทศและเรื่องที่เกี่ยวข้อง

นิยามศัพท์

ตัวชี้วัด หมายถึง เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้วัดสมรรถนะการรู้สารสนเทศของนักเรียน โดยอิงตามมาตรฐานการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนไทยจากผลการวิจัยของชุดิมา สัจจามันท์ (2554)

มาตรฐานการรู้สารสนเทศ หมายถึง ระดับการปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับว่ามีคุณภาพ ใช้สำหรับเทียบกำหนดในด้านปริมาณและคุณภาพ จำแนกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ มาตรฐานที่ 1

นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของสารสนเทศ มาตรฐานที่ 2 นักเรียนรู้แหล่งสารสนเทศ และใช้เครื่องมือค้นสารสนเทศ มาตรฐานที่ 3 นักเรียนสามารถวิเคราะห์ประเมิน และเลือกสารสนเทศที่ต้องการ มาตรฐานที่ 4 นักเรียนสามารถรวบรวมจัดระบบสารสนเทศ มาตรฐานที่ 5 นักเรียนสามารถใช้สารสนเทศผลิตและนำเสนอผลงานได้อย่างสร้างสรรค์ และ มาตรฐานที่ 6 นักเรียนมีจริยธรรม เคารพกฎหมาย และมีความรับผิดชอบต่อสังคมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศ

เกณฑ์ หมายถึง ระดับผลสัมฤทธิ์การรู้สารสนเทศตามตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น

นักเรียน หมายถึง นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

